

Kudumisha uhusiano kati ya jamii, ufugaji na wanyamapori

MWONGOZO WA USHIRIKISHWAJI KATIKA KUPANGA MATUMIZI YA ARDHI

Kudumisha uhusiano kati ya jamii, ufugaji na wanyamapori

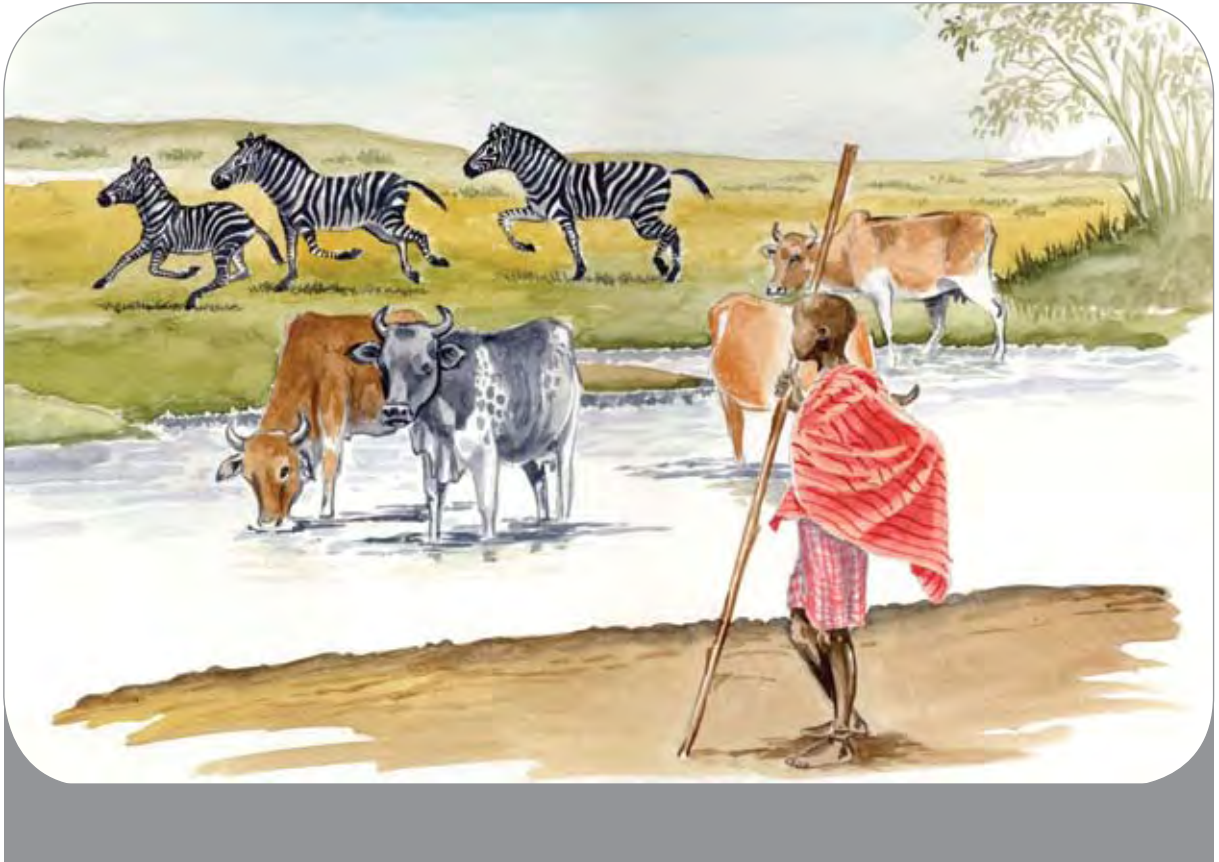
MWONGOZO WA USHIRIKISHWAJI KATIKA KUPANGA MATUMIZI YA ARDHI

Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) kwa kushirikiana na Mfuko wa Uhifadhi Wanyamapori Afrika (AWF), Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI), na Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwenye mradi uliofadhiliwa na Mfuko wa Dunia wa Mazingira (GEF) na Benki ya Dunia (WB)

Roma, 2009

Mtindo ulitumika na uwasilishaji wa maudhui ya kitini hiki hauwakilishi kwa namna yoyote ile maoni ya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) kuhusiana na masuala ya kisheria au maendeleo ya nyanja yoyote ile na nchi, himaya, mji au mamlaka yoyote, au kuingilia na mipaka yake. Yanapotajwa majina ya kampuni au bidhaa za viwanda, bila kujali kama bidhaa hizo zina haki miliki au la, haimaanishi kuwa bidhaa hizo zimekubaliwa au zimependekezwa na FAO dhidi ya bidhaa kama hizo ambazo hazikutajwa. Maoni yaliyoelezwa katika kitini hiki ni ya maandishi na si lazima yawe ndiyo maoni rasmi ya FAO.

Haki zote zimehifadhiwa. Kudurufu na kusambaza taarifa zilizomo humu kwa madhumuni ya kuelimisha na si kufanya biashara kunaruhusiwa bila kuwa na ulazima wa kupata ruhusa ya maandishi kutoka kwa mwenye haki miliki, ili mradi chanzo cha taarifa hizo kitajwe wazi. Hairuhusiwi kudurufu kitini hiki kwa madhumuni ya kibiashara bila kupata ruhusa ya maandishi kutoka kwa mwenye haki miliki. Maombi ya ruhusa hiyo yaelekezwe kwa Chief, Electronic Publishing Policy and Support Branch, Communication Division, FAO Viale delle Terme di Caracalla, 00153 Rome, Italy au kwa barua pepe kwa copyright@fao.org

Mwongozo huu umeandaliwa ili kusaidia jamii na watunga sera katika ngazi ya jamii na kitaifa kufanya maamuzi na uchaguzi sahihi kuhusu matumizi ya ardhi, biashara, na sera za kitaifa kwa maeneo ya wafugaji, hasa nyika za umasaini na maeneo makame ya Afrika ya Mashariki.

Kitini hiki kinachoeleza mfumo wa kusaidia ufanyaji maamuzi, *Kudumisha uhusiano kati ya jamii, ufugaji na wanyamapori* ni matokeo ya kazi iliyofanywa na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO), Mfuko wa Uhifadhi Wanyamapori Afrika (AWF) na Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI), pamoja na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kupitia mradi wa *Mifumo mipya ya kujumuisha mifugo na wanyamapori kwenye maeneo ya malisho yaliyopo pembezoni mwa hifadhi za Taifa katika Afrika - Tanzania* uliofadhiliwa na Mfuko wa Dunia wa Mazingira (GEF) na Benki ya Dunia.

Mifugo na wanyamapori vimekuwa pamoja kwa maelfu ya miaka: nyika za umasaini, ambazo ni mojawapo ya maeneo yaliyobakia duniani yenye utajiri mkubwa wa wanyamapori, ni kielelezo sahihi kwamba mikakati ya asili ya ufugaji ni endelevu kwa wanyamapori na mifugo.

Inakadiriwa kuwa kwa sasa asilimia 70 ya wanyamapori waliomo katika mbuga za wanyama za Tarangire na Manyara hutawanyika kutafuta malisho

kwenye maeneo yanayozunguka hifadhi hizi katika vipindi fulani fulani vya mwaka.

Wanyamapori wanatoa mchango kwenye sekta ya utalii ambayo inaziingizia nchi za Afrika Mashariki kiasi kikubwa cha fedha za kigeni. Hata hivyo, migongano iliyomo kwenye sera za kitaifa, ongezeko la watu, mahitaji makubwa ya ardhi, na mabadiliko ya hali ya tabianchi na magonjwa ya mifugo vimechangia kuleta mabadiliko ya hali ya asili ya nyika za umasaini na maeneo mengine ya wafugaji.

Wafugaji ambao miaka iliyopita walikuwa wakihamahama sasa wanaishi sehemu za kudumu na kujihusisha pia na shughuli za kilimo, na pia wakulima wadogo wadogo na wakubwa wanalima maeneo ambayo hapo nyuma yalikuwa ya malisho kwa mifugo na wanyamapori. Mabadiliko haya yanaibua migogoro kati ya wakulima na wafugaji; wanyamapori na watu; na pia wahamiaji na wenyeji. Wastani wa idadi ya mifugo kwa mfugaji inapungua.

Kutokana na mabadiliko hayo, vile vile nchi za Tanzania na Kenya kila moja imepoteza zaidi ya nusu ya wanyamapori waliokuwepo katika miaka 30 iliyopita.

Mradi wa *Mifumo mipya ya kujumuisha mifugo na wanyamapori kwenye maeneo ya malisho yaliyopo pembezoni mwa hifadhi za Taifa katika Afrika - Tanzania* umeyafanyia kazi masuala haya na kuvisaidia

vijiji sita katika nyika za umasaini katika kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi, kuanzisha shughuli za biashara zinazohusiana na wanyamapori, uanzishaji wa Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs), utatuzi wa migogoro, na afya ya mifugo. Yote haya yanalenga kuisadia jamii kuboresha maisha yao kwa kutegemea mifugo na wanyamapori.

MWONGOZO WA KUSAIDIA UFANYAJI MAAMUZI UNAMLENGA NANI?

Mwongozo huu unawalenga wale wote wanaohusika katika matumizi na usimamizi wa maliasili ulioshirikishi. Mwongozo unafaa kutumiwa na watendaji wa halmashauri za wilaya na vijiji, sekta binafsi, na wawakilishi wa serikali kuu, mashirika yasiyokuwa ya kiserikali na mashirika ya maendeleo yanayoshiriki kwenye mipango ya matumizi ya ardhi na usimamiji wa maliasili.

MALENGO

Mwongozo huu wa kutoa maamuzi unalenga yafuatayo:

- Kuwawezesha watunga sera na wanajamii kuelewa sababu na jinsi mandhari ya Afrika Mashariki inavyobadilika, na hasa kwenye maeneo ya wafugaji katika Tanzania na Kenya.
- Kutoa mwongozo wa jinsi ya kufanya mipango ya matumizi ya ardhi, kitaifa na hata ngazi za chini.
- Kuchangia mawazo mapya na mitazamo mbadala juu ya uwezekano wa biashara zenye mwelekeo wa uhifadhi katika maeneo yenye mifugo na wanyamapori ili kuboresha maisha ya wakazi wa maeneo hayo.

- Kusaidia kutoa mwongozo kwa jamii, na wawezeshaji kutoka sehemu nyingine, katika mchakato wa kusimamia na kutatua migogoro ya matumizi ya ardhi; kuanzisha na kuendeleza uhifadhi wa kijamii/jumuiya (hasa Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori - WMAs - nchini Tanzania); na kuhakikisha mifugo katika maeneo yenye wanyamapori inakuwa na hali nzuri.
- Kutoa mahali ambapo uzoefu na mafundisho yaliyopatikana kutokana na mradi wa GEF na mingineyo yatawekwa pamoja kwa kumbukumbu na matumizi ya baadaye.

KITINI CHA KUSAIDIA UFANYAJI MAAMUZI KIMBEBA MAMBO GANI?

Mwongozo una sura sita zinazotoa mapendekezo, hatua na uzoefu uliopatikana katika jamii nyinginezo zenye changamoto zinazofanana za mabadiliko ya njia mbalimbali za kuendesha maisha (livelihood) kwa kuishi karibu na wanyamapori.

Sura ya 1: Mipango ya matumizi ya ardhi: utangulizi kwa watunga sera

Sura ya 1 inalenga hasa kuwasaidia watunga sera kwenye ngazi za kitaifa na mikoa kuelewa mabadiliko mbalimbali ya matumizi ya ardhi katika maeneo ya wafugaji yaliyo na wanyamapori. Inatoa mwongozo wa mipango ya matumizi makubwa, umuhimu wa kutazama hali ya baadaye ki-uendeleu na ki-usawa, na jinsi mifano inavyoweza kusaidia kuonesha mitazamo mbalimbali ya matumizi ya ardhi inavyoweza

MIFUMO MIPYA YA KUJUMUISHA MIFUGO NA WANYAMAPORI KWENYE MAENEO YA MALISHO YALIYOPO PEMBEZONI MWA HIFADHI ZA TAIFA KATIKA AFRIKA - TANZANIA

Mifumo mipya ya kujumuisha mifugo na wanyamapori kwenye maeneo ya malisho yaliyopo pembezoni mwa Hifadhi za Taifa katika Afrika - Tanzania (2005-2009) ni mradi uliofadhiliwa na Mfuko wa Dunia wa Mazingira (GEF) kupitia Benki ya Dunia (WB) na kutekelezwa na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO), Mfuko wa Uhifadhi Wanyamapori Afrika (AWF), Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI), pamoja na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Mradi huu umetekelezwa kwenye vijiji sita vilivyomo kwenye mfumo wa ekolojia wa Tarangire-Manyara uliopo katika wilaya za Monduli na Simanjiro.*

Lengo la mradi ni kusaidia katika hifadhi ya bioanuai muhimu kidunia katika mtazamo ulio bora wa ekolojia, utatuzi wa migogoro, uhakika wa chakula na kupunguza umasikini. Lengo kubwa la mradi ni kuchangia

katika utungaji wa sera na miundombinu ya kitaasisi inayolenga kupunguza kwa kiwango kikubwa migogoro inayohusiana na nafasi zilizopo za watu kutumia rasilimali wanapoendelea na shughuli za ufugaji, kilimo na kuhifadhi wanyamapori.

Mradi umechambua na kuelewa mabadiliko yaliyotokea kwenye matumizi ya ardhi katika eneo la mradi kwa lengo la kutumia uelewa huu katika juhudi za kukuza mapato ya wadau kutokana na wanyamapori na mifugo. Lengo hili linafikiwa kupitia uendelezaji na utekelezaji wa mipango ya matumizi ya ardhi na uanzishaji wa taratibu za ugawanaji faida kutokana na wanyamapori, kama vile biashara zinahusiana na uhifadhi na kuandaa mwongozo wa kusaidia ufanyaji maamuzi ili kuimarisha fursa za watu kutumia na kusimamia vizuri rasilimali.

* Vijiji hivyo sita ni Loibosiret, Narakauwo na Loiborsoit "A" katika wilaya ya Simanjiro; na Lolkisale, Naitolia na Mswakini Juu katika wilaya ya Monduli.

kuibuliwa. Mifano kutoka Tanzania na Kenya inaonesha mabadiliko ya matumizi ya ardhi yaliyokwishatokea na kuimarisha umuhimu wa kulipa kipaumbele suala la kuwepo kwa mipango ya ardhi.

Sura ya 2: Kujenga picha ya jamii yetu kwa siku zijazo: sababu na jinsi ya kushiriki kupanga matumizi ya ardhi

Sura ya 2 inaeleza jinsi jamii inavyoweza kuwazia na kupanga inavyotaka hali yake iwe katika siku za usoni. Inaonesha jinsi wadau wote wanavyoweza kushirikishwa katika kuweka mpango mzuri wa kutumia ardhi kwa pamoja na hivyo kupunguza migogoro ya kugombea rasilimali. Kwa kuwa kisheria jamii inastahili kufaidika kutokana na shughuli za biashara kwenye maeneo ya hifadhi (kama ilivyojadiliwa baadaye hapa chini), upangaji shirikishi wa matumizi ya ardhi unatoa pia mwanya kwa wadau kujifunza na pia kuwa na sauti katika matumizi ya ardhi yao.

Sura ya 3: Wanyamapori waweza kukuinua kiuchumi: kuanzisha biashara zinazohusiana na uhifadhi (CBV)

Wakati jamii inapoingia gharama zinazotokana na kuishi karibu na wanyamapori, hali hiyo inakubalika tu endapo jamii hiyo nayo itafaidika kutokana na wanyamapori. Hata hivyo, karibu mapato yote kutoka kwenye sekta ya utalii na biashara zinazohusu asili yamekuwa yakienda

kwa makampuni ya utalii na serikalini pekee. Hivi karibuni zimeibuka taasisi zisizokuwa za kiserikali, na wawekezaji, wanaoshirikiana kuhakikisha kuwa jamii iliyopo mahali palipo na uwekezaji kwenye maliasili nayo inafaidika na uwekezaji huo ili kuleta faida kwao kwa kuishi na wanyamapori hao.

Sura ya 3 inaonesha hatua thabiti na mifano ya biashara inayohusiana na uhifadhi ambazo zinaweza kuwa za manufaa kwao.

Sura ya 4: Jumuiya za Hifadhi za Wanayamapori (WMAs): faida, changamoto na hatua za kuunda Jumuiya

Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs) ni hifadhi zinazomilikiwa na jamii. Hii ni njia inayopendelewa na serikali ya Tanzania kuwezesha jamii kusimamia na kufaidika kutokana na wanyamapori wao. Mchakato wa kuanzisha hifadhi hizi ni mrefu na wa gharama kubwa. Hata hivyo, Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori zaweza kuwa za kuvutia iwapo jamii zitapewa haki kusimamia uwindaji wakati leseni za uwindaji zinapotolewa upya mwaka 2009 - au serikali ikikubali kuufanya mchakato kuwa rahisi kuliko ilivyo sasa.

Sura ya 5: Migogoro kwenye jamii: ushughulikiaji migogoro kwenye maeneo yaliyo na mifugo, kilimo na wanyamapori

Mara zote migogoro huwa haiishi mahali ambapo watu wanashughulika na ufugaji, kilimo, uvuvi, uwindaji, kupokea watalii na kuhifadhi wanyamapori

katika eneo hilo hilo. Sura ya 5 inatoa mwongozo wa kuhakikisha uhusiano mzuri unaendelea kuwepo wakati wa kushughulikia migogoro katika jamii. Kwa kiasi kikubwa taratibu za kisasa za kusuluhisha na kushughulikia migogoro zinazingatia taratibu za jadi zilizopo, na zote zinaweza kutumika kwa pamoja.

Sura ya 6: Kushughulikia magonjwa ya mifugo karibu na hifadhi za wanyamapori katika Afrika Mashariki

Moja ya changamoto zinazowakabili wafugaji waishio karibu na maeneo yenye wanyama wa porini ni kuwepo mianya ya mifugo au binadamu kushambuliwa na magonjwa yatokayo kwa wanyamapori. Vilevile, mabadiliko ya hali ya tabianchi na ongezeko la mahitaji ya ardhi yanachangia kwenye kuongezeka kwa magonjwa kwenye maeneo ya wafugaji. Sura ya 6 inajadili masuala muhimu na kuainisha baadhi ya mbinu ambazo jamii na watunga sera wanaweza kutumia kupunguza athari za magonjwa.

Shukrani ziwafikie wataalamu wengi na wanavijiji walitoa kwa dhati muda wao, taarifa na mapendekezo kwa kitini hiki.

Kwanza, kwa msaada wa kiutafiti, mwongozo na mwenendo wa utekelezaji, tunawashukuru Henning Steinfeld, FAO-Rome; Cees de Haan; Christophe Crepin, Benki ya Dunia; Vincent Castel, Benki ya Maendeleo Afrika; wajumbe wa kamati ya kusimamia mradi (PSC); Gerald Runyoro wa FAO -Tanzania; na Gerson Mollel na Steven Kiruswa wa AWF, Arusha.

Vile vile tunawashukuru watu binafsi na taasisi zifuatazo kwa mchango wao mkubwa katika kukamilisha kitini hiki: Wafanyakazi wa AWF, hasa Ben Mwangela, James Kahurananga, Josephine Simons, Julius Laiser, Makui Ogeli, na Thadeus Binamungu. Allan Kijazi wa Mamlaka ya Hifadhi za Taifa (TANAPA), Allen Mnyenye wa Maramboi Tented Camp; Cassian Mumbi wa Taasisi ya Tafiti za Wanyamapori Tanzania (TAWIRI), Daudi Melengori, Mwenyekiti wa Olasiti; David Nkedianye, Msosiolojia wa nyika za malisho na jamii, Wanachama wa kikundi cha akina mama cha Esilalei na watumishi; Fred Nelson, Maliasili Initiatives; na John Palangyo ambaye ni Ofisa Maliasili Halmashauri ya Wilaya ya Simanjoro.

Wengine ni Joseph Lendiye wa Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Enduimet; Ranchi ya Manyara, hasa Aaron Luziga na Rama Ngatoluwa; Mara Goldman wa Chuo Kikuu cha Colorado, Kikundi cha akina mama cha Mwada; Noah L. Teveli na Rigobeth Camiti wa Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Burunge; Raphael Matinda, Mwenyekiti wa kijiji cha Loiborsiret; Seraphino Bichabicha Mwanja, Ofisa Wanyamapori wa Halmashauri ya Wilaya ya Monduli; Shirley Tarawali, Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI) na Jumuiko la Maliasili Tanzania (TNR) hasa Enock Chengullah na Sulle B. Emmanuel.

Pia, tunatoa shukrani za dhati kwa wanavijiji kwenye vijiji sita vilivyomo kwenye mradi, na viongozi na watumishi wote kwenye eneo la mradi na hasa vijiji vya Loiborsiret, Narakauwo and Olasiti kwa kutupokea vizuri na kutusaidia tukaweza kuifanya kazi hii.

Waandaaji wa kitini hiki

Mohammed Y. Said (ILRI), Isaya Naini na Carole Douglis

Wahariri

Carolyn Opio na Pierre Gerber, FAO (Rome)

Mwandishi Mtaalam/Mhariri

Carole Douglis

Michoro na picha

Claudia Ciarlantini, usanifu na mpangilio;

George Mogaka, michoro

Wachangiaji wengineo

Shem C. Kifugo, Fortunata Msoffe, Joseph O. Ogutu,

Jane Wanjiku Gitau, Moses Neselle; Claudia Pittiglio

Kutafsiri

Secelela Balisidya

Wafadhili

Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (URT);

Mfuko wa Dunia wa Mazingira (GEF);

Livestock, Environment and Development (LEAD)

Initiative; Taasisi ya Kimataifa ya Utafiti wa Mifugo (ILRI),

na Benki ya Dunia (WB).

¹ Wawakilishi kutoka Wizara na Taasisi mbalimbali: Wizara ya Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi; Wizara ya Maliasili na Utalii; Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi; Idara ya Takwimu; Taasisi ya Tafiti za Wanyamapori Tanzania (TAWIRI) na wawakilishi wa Halmashauri za Wilaya za Simanjoro na Monduli.